

3-MAVZU: YER TUZISHNI LOYIHALASHNI AVTOMATLASHTIRISHNING AHAMIYATI, O‘RNI VA VAZIFALARINI O‘RGANISH

***Darsni o‘tishdan ko‘zlangan maqsad:** Talaba dars davomida yer ishlab chiqarish vositasi, tabiiy resurslar turlari to‘g‘risida tushunchaga va yerni boshqa ishlab chiqarish vositalaridan farqi to‘g‘risida bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘ladi.*

***O‘qitish metodlari:** T-jadval, Klaster, Krasvord.*

***O‘qitish vositalari:** Videoproektor, noutbuk va mavzuga oid jadvallar.*

***O‘qitish shakllari:** Kichik guruhlarda ishlash.*

***O‘qitish sharoiti:** Komp’yuter bilan jixozlangan o‘quv xonasi.*

***Qaytar aloqaning usul va vositalari:** Tezkor savol-javob, test.*

***Tayanch tushunchalar:** Yer tuzish loyihalari, davlat yer kadastrı, yer monitoring, plan-xarita, yer tuzish xizmati,*

***Qo‘llaniladigan ta‘lim texnologiyalari:** Guruhlarda ishlash, pinbord, munozara, o‘z-o‘zini nazorat.*

Yer tuzish loyihalarini ishlash, yer tuzish ishlarining bir asosiy qismi hisoblanadi. Yer tuzish ishlari tarkibiga yana quyidagilar ham kiradi:

- davlat yer kadastrı, monitoringi va yerlarni baholash ishlarini olib borish. Ularning ma‘lumotlari yer resurslarini boshqarish bo‘yicha qarorlar qabul qilishda axborot asosi sifatida xizmat qiladi;
- plan-xarita materiallarini yaratish va yangilash, yer tuzish va yer kadastrı ishlarini bajarish uchun zarur maxsus izlanish va qidiruvlarni o‘tkazish;
- yer tuzish va yer kadastrı uchun zarur topografik-geodezik ishlarni bajarish;
- yer resurslaridan foydalanishni rejalash va bashoratlash;
- yerlardan foydalanish va ularni muhofaza qilish bo‘yicha davlat dasturlarini ishlash va amalga oshirish;

- yer tuzish loyihalari asosida yerlardan oqilona foydalanish va muhofaza qilishni tashkil etish;

- yer munosabatlarini tartibga solishning huquqiy va iqtisodiy mexanizmlari vazifalarini amalga oshirish;

- yerdan foydalanish va uni muhofaza qilish ustidan davlat nazoratini olib borish.

Yer tuzish xizmatining ishi va unda yaratiladigan avtomatlashtirilgan tizimlarning samaradorligi barcha yuqorida sanab o'tilgan vazifalar birgalikda yechilsagina yuqori bo'ladi.

Iqtisodiy islohotlar o'tkazilayotgan yangi sharoitda yer tuzish xizmatining vazifalari doirasi keskin kengaydi. Bu esa o'z navbatida bir biri bilan aloqador, ko'p bosqichli tarkibga ega va nafaqat ichki foydalanuvchilar, balki tashqi standart va nostandart so'rovlar uchun ham ochiq avtomatlashgan tizimlarni yaratish zaruratini tug'diradi.

Bunday avtomatlashgan tizimlarga quyidagilarni kiritish mumkin:

- topografo-geodezik va aerogeodezik ma'lumotlarni olish va ishlov berish (TGMIBAT);

- kartografik ma'lumotlarga ishlov berish (KMIBAT)

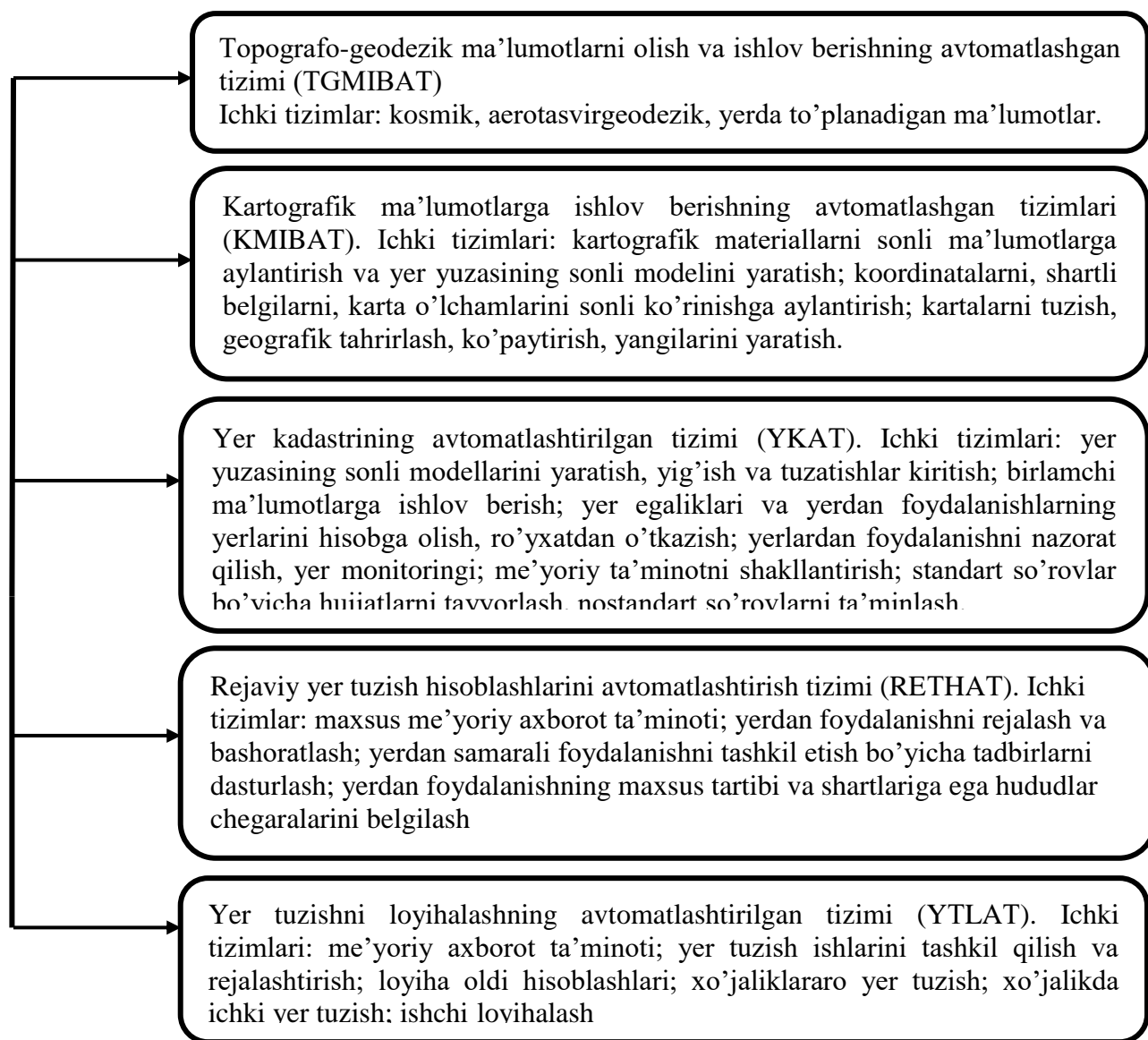
- yer kadastri (YEKAT);

- yer tuzishning rejaviy hisoblashlari (YTHAT)

Bu bo'linishdagi ayrim tizimlar boshqa tizimlar tarkibiga kirishi ham mumkin (masalan TGMIBAT YKAT tarkibiga kirishi mumkin). Biroq ularning asosiy funktsional vazifalari (2-rasm) ularning yuqori tizim tarkibida ham yetarli darajada mustaqil ishlash imkonini beradi. TGMIBAT ma'lumotlarni elektron taxeometrlar, yer yo'ldoshlari tizimlari, digitayzerlar, skanerlar, an'anaviy usullar va vositalardan foydalanib, aerotasvirgeodezik va yerda tasvirga olish usullari yordamida olishga mo'ljallangan. Uning yordamida olingan obyekt to'g'risidagi ma'lumotlar asosida topografogeodezik ma'lumotlar banki yaratiladi.

Kartografik ma'lumotlarga ishlov berish tizimi (KMIBAT) kartografik materiallarni raqamli ma'lumotlarga aylantirish va hududning raqamli modelini

yaratish, yaratilgan yoki boshqa tizimlardagi hududning raqamli modellaridan kartalarni tuzishda, ularni ko'paytirishda grafikaviy tahrirlashda foydalanish uchun qo'llaniladi.

2-rasm. Yer resurslarini boshqarishning avtomatlashgan tizimlari

Yer kadastrining avtomatlashtirilgan tizimi (YKAT) yer uchastkalarining raqam va sifat tavsiflari bo'yicha ma'lumotlarni o'zida mujassamlaydi va yer hisobini olib borishga, yer egaliklari va yerdan foydalanishlarni ro'yxatga olishga, tuproq bonitirovkasini o'tkazishga, yerlarni baholashga, yerlardan foydalanish ustidan nazoratni olib borishga va davlat organlarini yer munosabatlarini huquqiy tartibga solish, iqtisodiy ta'sir va rag'batlantirish usullaridan foydalanishlari uchun axborot bilan ta'minlashga qaratilgan.

RETHAT yerlardan foydalanish va ularni muhofaza qilishni rejalash va bashoratlashga, yerga egalik qilish va yerdan foydalanish sohasidagi maqsadli davlat dasturlarini ishlashga, yer munosabatlarini tartibga solishning iqtisodiy mexanizmini joriy etishga, standart va nostandart so'rovlarni ma'lumotlar bilan ta'minlashga qaratilgan.

Mavzuni o'zlashtirish uchun tavsiya qilinayotgan adabiyotlar: A 2,A 4,A 5, A 6, Q 3, Q 4, Q 5